

trêu đùa, gán ghép. Mỗi lần trả bài kiểm tra, Thuỷ đi chia bài từ cuối lớp đi lên, nhưng bài của Minh hầu như không có trong tập bài chung ấy. Bài văn của Minh thường được thầy giữ lại với mấy lời nhận xét. Có khi thầy nhờ Thuỷ đọc cho cả lớp cùng nghe rồi mới trả cho Minh. Kiểm tra toán thì Thuỷ thường được thầy gọi lên bảng chữa bài với điểm 4, điểm 5 đồ chọi. Hầu như chẳng bao giờ hai đứa bị điểm 3. Vậy nhưng khi chọn đi thi học sinh giỏi đợt đầu, Minh không có tên trong đội tuyển mà lại là một bạn gái chưa bao giờ có điểm 4, điểm 5 của môn văn. Lớp cũng xì xào nhưng Minh chẳng quan tâm. Chỉ cần mình học tốt.

*

* *

- Chị Cả sửa nhà rồi à? Chị mua ngôi ở đâu đẹp thế? Ngôi đồ như sơn, mái phẳng lừ thế kia chẳng lo bị hắt. Sao chỉ lợp ngôi bốn gian, còn gian buồng bên kia bỏ lại?

- Bà sang ăn miếng trâu, có cau tươi bà ạ. Chẳng giấu gì bà, cháu đã ở riêng rồi bà ạ. Gian buồng ấy chị em cô Minh ở. Cháu chỉ đủ tiền sửa bốn gian thôi. Thầy cháu đi mua ngôi Vân Sơn chọn kỹ từng viên một, chín đều, gõ coong coong.

- Minh chị ở riêng với các cháu à? Còn bố con ông ấy?

- Minh cháu thôi bà ạ. Bố con có giỏi thì nuôi nhau

ăn học, cháu chịu không kham được. Hai đứa nhỏ cháu gửi trẻ, trưa chiều về ai cũng phải trông coi, con cháu là con cháu chung.

- Chị tính thế mà khôn. Ông già đau yếu, ba đứa em thì hai đứa ăn học, chỉ có một đứa làm, liệu có nuôi nổi bốn người không? Như thằng Nhận, con Nhuận nhà tôi nghỉ hết là xong chuyện.

- Bà thật sướng. Ông hiền như đất. Hai đứa lại biết an phận nghe lời, mẹ mất rồi không thể đua đòi ăn học được. Cháu bên này khổ quá. Thầy cháu cứ đòi cho chúng nó học lên. Thương con kiêu ấy thì cháu chết. Thôi thì - để bố con nuôi nhau ăn học.

- Thế là chị đỡ vất vả rồi. Anh ấy bộ đội chuyển ngành làm ở ngay Hà Nội, thỉnh thoảng về nhà chị đã ở riêng cũng được tự do, khỏi phải lo bố già, em nhỏ.

- Cháu cũng bàn với nhà cháu nát nước rồi bà ạ. Tự mình phải "giải phóng" mình thôi. Cũng như ngày tản cư chạy loạn cháu cũng tự lo thân, cứ bùi dúi chúng nó có ngày mình chết.

Lúi húi ở ngoài vườn, chị Vui đã nghe hai người dốc bầu tâm sự. Chị dâu mình và bà dì ghẻ của anh ấy hợp nhau. Chỉ có hai anh em anh ấy và chị em mình là khổ. Từ nay, gánh nặng gia đình đặt lên vai chị. Làm sao nuôi hai em ăn học bây giờ.

*

* *

Lên lớp 6, lại đi học ở Kim Bình, nhưng lần này đi xa hơn lớp 4. Ngày lớp 4 học ở đình làng Kim Thượng. Lớp 6 học ở tận chùa Trắng ngoài làng Phù Lão. Đầu năm học, mỗi học sinh phải nộp 5 đồng tiền xây dựng trường. Gần vào năm học, tất cả thầy trò đi lao động nhiều ngày, liên tiếp, chặt cây, phát quang một khu vườn rậm để xây trường học. Minh đi làm chẳng vắng mặt buổi nào. Ngày mai lớp thu tiền, hôm nay chủ nhật, Minh quyết định lên chú thím Hai vay tạm 5 đồng, rồi sau sẽ tính. Đường lên xóm Làng sâu hun hút. Ngõ vào nhà chú thím càng sâu, nền nhà cao, nhìn ra cánh đồng lồng lộng gió nồm nam. Hai bên ngõ là hàng duối, găng ken dây, ánh nắng mùa thu không rọi tới, bước chân trần mát rượi. Đến đầu ngõ, Minh lắng tai nghe ngóng, trống ngực đập thình thình. Trong nhà đang ăn cơm. Sao chú thím ăn cơm sớm thế. Minh đứng chờ lâu lắm, muỗi trong bờ rào ra đốt hai chân. Minh không dám giẫy, sợ con chó xỏ ra, chú thím biết mình đang đứng đợi. Im ắng, chắc cơm nước đã xong. Minh quyết định đi vào. Ôi! Mâm bát còn nguyên đấy, nải chuối chín vàng ươm, Minh định quay ra mà không kịp.

- Kia Minh, đi vào đây cháu, vào ăn bát cơm nào.

- Cháu chào chú thím, chú thím mời cơm sớm quá. Cháu lên nhờ chú thím việc này, nhưng...

- Nhờ cái gì, ăn bát cơm rồi muốn gì cũng được. Con em lấy bát đũa vào đây cho chị.

- Cháu xin chú thím, cháu không ăn đâu ạ, cháu chỉ xin chú thím giúp cháu việc này. Cháu phải nộp 5 đồng tiền xây dựng trường mà cháu chưa có, cháu muốn nhờ chú thím.

- 5 đồng cũng có, nhưng nhất định cháu phải ăn bát cơm, quả chuối. Chuối ngoài vườn, ngoài bờ dồ, bờ ao chẳng mấy ngày không chín.

- Cháu không ăn đâu ạ, cháu...

- Nhà chú thím mà, con đừng ngại, ăn đi. Nếu không ăn, nhất định thím không đưa tiền đâu.

- Thím đặt vào tay Minh cả bát cơm, đôi dưa.

Nước mắt lưng tròng, tay áo quệt ngang, cổ dặng nghẹn ứ, Minh cố cắn chặt môi, không thể nào ăn được, Minh đâu nhằm bữa ăn mà đến - vẫn còn sớm lắm mà, Minh cố tránh sao mà không được.

- Chị Minh ăn đi, đừng ngại, chị cũng như em mà, thấy bu em thương chị nhiều lắm, chị chẳng biết đâu.

Thím đi vào trong buồng một lát, quay ra, giọng thím nghe đầm thắm:

- Tiền đây con, nhưng con phải ăn cơm đi đã, rồi ăn chuối, rồi cầm nải chuối về biếu bác. Bác ở xa, các em trên này nó lại lười xuống bác, con cố đi học cho có chị có em, cho bằng bạn bằng bè. Lúc nào cần tiền, chú thím lại đưa cho, đừng ngại.

- Cháu đi chăn bò, trồng rau muống ven hồ, bắt cua đóng xóc đi bán trên chợ Dạm nhưng cũng chỉ đủ mua giấy bút. Trồng đỗ, trồng vừng ở bờ mương cũng

chỉ đủ ăn. Ngày mùa mót lúa đóng công học. Nhưng tiền xây dựng trường những 5 đồng, nhiều quá. Bao giờ chị Vi cháu về, chị cháu có tiền lương, cháu xin chị cháu.

- Ủ, chú thím biết rồi, cháu ăn đi.

Cơm có rau muống luộc, có cà muối ròn tan, có cây chuối non thái mỏng điểm thêm rau húng quế, chấm tương đỏ thấm, ngọt và thơm. Bát cơm ngon thế sao cổ Minh ghen ứ. Chú thím càng thương, Minh càng thấy tủi thân, càng khát khao có mẹ. Nếu mẹ vẫn còn, nhất định Minh không khổ. Minh cũng được như em Khuy, em Quyết trên này.

*

* *

Sáng hôm sau đến trường, việc đầu tiên là Minh gặp thầy Hưng - hiệu trưởng, thầy Quyết chủ nhiệm lớp, Minh báo cáo thực hoàn cảnh của mình:

- Thưa thầy, em đã vay được tiền để góp tiền xây dựng trường. Em đã mua giấy bút, nhưng có lẽ em không thể đi học được. Thầy em đau yếu, anh trai em năm nay học lớp 10 ở tỉnh, em đi học nữa, chỉ một mình chị em đi làm hợp tác không thể đủ nuôi được bốn người, mấy hôm nay em suy nghĩ nhiều lắm, có thể em nghỉ học.

- Kìa em, nhìn gương mặt em lúc nào cũng trầm tư, tôi cũng dự cảm một điều gì mà chưa kịp hỏi em.

Em hãy cứ xin phép gia đình được đến trường, còn tiền xây dựng, tiền học phí, nhà trường sẽ miễn cho em. Hôm nay tôi sẽ viết thư về thăm gia đình và xin phép gia đình cho em đến lớp. Chỉ có nửa ngày thôi, còn tất cả những buổi lao động ở trường em sẽ được miễn, thế nhé.

- Thưa thầy, em sẽ cố.

Lao động xong, Minh nhận bức thư của thầy hiệu trưởng, đem 5 đồng về gửi lại chú thím Hai. Giá như khoan hãy vay thì khỏi phải ăn bát cơm trong đầm đĩa nước mắt, khỏi phải lo xin chị Vi. Chị đi làm nhà nước chẳng biết lương được bao nhiêu, chị đi lấy chồng rồi mà vẫn phải lo cho em, tội thế.

Buổi tối, thầy đọc bức thư của thầy hiệu trưởng, thầy quay mặt vào trong.

Thầy khóc.

Lúc nay chị Cả đã ở riêng. Thầy vẫn đi trông cây bô lão. Nhà vẫn nuôi một con bò lấy điếm. Nghỉ hè, Minh đi chăn bò cả ngày, anh Phong thỉnh thoảng đi làm hợp tác nên cũng đỡ. Bây giờ thầy ốm, cái bệnh đau dạ dày quái ác chẳng để thầy yên. Thầy cứ phải ăn ngô rang gần cháy, giã nhỏ dần lấy bột để thấm dịch vị chua mới đỡ đau. Nghe nói nước suối kên Gà ở tận Ninh Bình chữa được dạ dày, cụ lặn lội đi mấy chục cây số vào gánh được hai lọ nước suối về uống hết mà không khỏi. Hai lượt đường đi bộ, sáu bảy

chục cây số lại hoá ồm thêm. Ôi! Phải chi Minh có cách gì chữa được bệnh cho thầy. Nhìn thầy đau, khổ quá.

- Con Minh cứ đi học đi, thầy khỏi đau, thầy sẽ đi làm cùng các cụ. Thầy không muốn để các con phải khổ. Các chị con đã được học ít rồi, còn hai đứa út, cố học đi con ạ.

Minh đi học được đến lúc nghỉ mùa, sau khai giảng được hơn một tháng. Thầy vẫn chưa khỏi ốm. Ngày mùa, làm ngày nào tính điểm và chia thóc luôn ngày ấy. Đi chăn bò, mót lúa cũng bằng công điểm một ngày.

Không! Minh không thể đi học thêm được nữa, Minh sẽ nghỉ một năm để anh Phong học hết lớp 10 rồi sẽ tính. Chậm một năm có sao đâu - niên học 1962 - 1963 này Minh sẽ nghỉ, cũng giống như nghỉ năm lớp một đầu tiên. Song lần này, không thể để nhà trường viết thư về cho thầy phải đau lòng. Minh chủ động viết đơn xin nghỉ, Minh nhờ anh Phong nói với thầy ký vào đơn xin nghỉ của Minh. Tay thầy run run trên nét chữ. Lòng thầy quặn thắt thương con. Anh Phong ghi nhật ký. Ngày hôm ấy, một dấu chấm lặng đơn!

*

* *

Một năm nghỉ học, Minh đi làm chẳng kém một ai. Những ngày con bò đi cày bừa, Minh đi làm như

người lớn, cũng cấy, gặt, trồng ngô khoai - đặc biệt là hay phải gánh phân vì lý do "tuổi trẻ" không để các bà già phải gánh. Minh gánh quen từ bé, từ lúc phải buộc thắt ngang quang đi cuốc khoai phải thắt thêm cái cuốc. Có khi chị Vi đi làm ở tỉnh về, từ xa nhìn thấy một đứa trẻ cộc còi đang gánh nặng lệch người, dáng đi xiêu vẹo, chị trông mà tội nghiệp. Đến nơi hoá ra em mình. Gánh đỡ em, chị khóc, về nhà, chị Cả mắt mờ:

- Thương miệng thương môi, có giỏi cô ở nhà làm cho cô ấy.

- Em đi lấy chồng rồi, nào dám nói gì đâu. Chẳng lẽ em không có quyền thương nó.

Ngày ấy Minh mới gánh được hai lưng rổ. Vào hợp tác, khi chia khoai ngoài ruộng, xa tít, Minh đã gánh được hai rổ khoai đầy, mưa xuân - đường trơn, mỗi lần trượt chân, khoai lại rơi, lại đặt gánh xuống nhặt lên từng củ. Minh nhỏ bé như con kiến công trên lưng hạt gạo, lúc nào cũng phải làm quá sức của mình: Bây giờ gánh đầy hai rổ phân ngang bằng người lớn, vậy mà chỉ được "định điểm học việc" bằng nửa số điểm của người lớn. Đi cấy giữ lụt, hết đóm mạ luôn lụt ở cổ tay, cuối buổi có lụt bằng người lớn cũng chỉ được nửa số điểm, thật chẳng công bằng. Thôi thì, kiến tha lâu cũng đầy lỗ, một năm nghỉ học, vừa nuôi bò vừa đi làm điểm, số điểm mà Minh đã vượt lên. Lúc đầu Minh cũng buồn tủi lắm, thấy các bạn đi học

về Minh toàn tránh mặt. Sau rồi cũng quen dần, Minh đã thành người lớn, Minh không còn đắm chìm trong buồn tủi.

Thầy Minh khỏi ốm - anh Phong vẫn học lớp 10. Trong tuần, ngày chủ nhật anh đi vẽ thuê để có tiền mua giấy bút. Bây giờ anh đã học xong, đã vợi bớt gánh nặng cho chị gái.

Nghỉ hè, hợp tác không cho Minh đi làm nữa vì công điểm của nhà đã vượt mức rồi, Minh theo chị Vi xuống cơ quan làm thuê để chuẩn bị cho năm học mới. Chị ở trại nuôi lợn mổ thịt cho Cửa hàng thực phẩm số Bốn của tỉnh. Chị là cán bộ thú y, chuyên khám thịt trước khi xuất cho cửa hàng để bán. Trại cách đường cái vài trăm mét, đường rẽ vào lối lồm gập ghềnh, Minh được thuê gánh đất vá ổ gà ổ lợn. Cũng cuốc xẻng, quang gánh, một mình một việc đi vá đường xong, Minh vào chuồng nuôi lợn. Một dãy chuồng dài, cả chục ô, mỗi ô 5 - 7 con lợn bốn năm chục cân nhờ mổ thịt. Các chị công nhân gánh hai thùng cám, bước qua tường ghé thùng vào máng, đổ ộc cám là xong, hai tay hai thùng đổ cùng một lúc, lợn ăn toà toạp. Các chị bước ra, sạch sẽ. Minh chỉ gánh được hai lưng thùng, đến cửa chuồng để xuống, tường cao ngang bụng, Minh thót bụng bê từng thùng cám đặt lên tường. Bước được vào chuồng, lợn hộc lên đến mặt, nửa thùng cám không đủ lợn tranh nhau, dũi, vẩy, chen, nửa thùng đổ tiếp, hết vèo. Người

Minh bê bết cảm, hai chuyến gánh mới đủ một ô chuồng, lâu quá. Minh thật sự hoảng sợ bầy lợn đói phàm ăn. Thấy các chị công nhân đẩy xe cút kít chở than, trông nhẹ tênh, ngon lắm. Các chị giải lao, Minh đẩy thử. Xe than nặng, chùng chiêng, người Minh vụng vẹo, mấy thùng than nhào như cháo đặc đổ kênh, Minh sợ quá mà không thể nào nâng xe lên được. Các chị cười thương hại, chẳng ai mắng câu nào. Các chị bảo:

- Còn xơi chán cơm em ạ!

- Thôi, từ mai ra hồ lấy dong với chị. Lấy dong còn bắt được cả con trùng trục, con hến, con trai nữa.

- Ôi! Thế thì em thích lắm. Thuở bé, em vẫn đi vớt dong, bắt hến ở sông.

Lội nước đến cầm, những cây dong tóc tiên mềm mại, Minh vờ roàn roạt, ôm đầy bụng, đẩy vào bờ. Các chị vớt lên xe. Một xe bò đầy mới đủ. Thế là Minh đã có một việc làm phù hợp ở đây. Các chị công nhân bảo:

- Cứ làm đi, mấy năm nữa đến tuổi vào làm công nhân chăn nuôi cũng được.

- Nhưng, em còn về đi học.

- Làm công nhân chẳng cần phải học cao, như các chị đây, làm hết ngày, xong việc, ngủ khì, sướng.

Minh không muốn chọn cái "sướng" như các chị.

Một hôm, vào bữa ăn, Minh bị mắng, Minh nhớ

đến bây giờ. Hôm ấy trời nắng lắm. Nếu ở nhà Minh đã đi bắt cua bò nắng. Nhìn đầu tóc ướt mềm, chị Vi bảo "Nắng này, em vừa tắm vừa gội, dễ bị cảm. Từ nay em chỉ được tắm thôi, còn gội đầu chờ chị đun nước bồ kết rồi cùng gội, kéo bị ốm là chết đấy".

- Chả sợ đâu chị ạ, đi chăn bò, em lặn ngụp quen rồi. Thuở bé, từ ngày tết mồng năm tháng 5 năm ấy, chị cho em đi tắm sông, ngụp xuống giết sâu bọ, lặn rôm. Em sặc nước. Nhưng lớn lên em lặn ngụp vô tư, chả sợ.

- Lúc nào em cũng nhơn nhơn. Em có biết khi em ốm, chị lo thế nào không? Từ ngày mẹ mất...

- Kia chị, đừng mắng em, tội nghiệp. Hôm nay là ngày sinh nhật em mà!

- Sao em nhớ? Chị cũng còn chẳng nhớ ngày sinh nhật của mình.

- Thì dạo em mới nghỉ học, chị bảo em làm hồ sơ để chị gửi em đi học trường nông nghiệp đó thôi. Dạo ấy trong học bạ em 14 tuổi, em khai lên 16. Thế mà từ năm ngoái đến giờ chẳng thấy họ gọi đi.

- Thôi.

- Ừ, thôi hết hè này về, rồi sẽ tính. Bây giờ em ăn đi kéo đói. Từ nay chị sẽ không bao giờ mắng em gái nữa.

*

* *

Hết hè, Minh đã được một món tiền kha khá, Minh đưa cho chị mua một cái gàu sòng, một cái cuốc, một cái xoong nhôm quai nhựa to hơn cái vấu đất ở nhà. Có xoong này hôm nào chị Vi về cùng ăn cơm cũng đủ. Nấu cơm khoai tươi miếng lồng công, cái vấu đất bé con, ít quá. Còn tiền Minh mua một cái bút Trường sơn 3 đồng, màu xanh cánh cam đẹp lắm. Minh mua giấy, mua bìa đóng sách, lần đầu tiên Minh có chiếc bút máy, đi học không phải mang theo lọ mực, Minh sung sướng vô cùng. Có thể nói, năm nay Minh chuẩn bị cho niên học mới thật đàng hoàng. Anh Phong khắc tên Minh lên bút ở cả thân, cả nắp, hai chữ tắt thật mềm ở cái đít bút xinh xinh, ở nắp bút anh khắc chữ Hồng Minh và một vầng thái dương buổi sớm. Anh thầm gửi hy vọng cho tương lai của Minh vào nét khắc hoạ này, Minh háo hức như trẻ con được nhận quà của mẹ.

Mấy ngày liền, anh Phong thậm thụt, thì thào với các anh hay đến chơi buổi tối, mọi ngày, các anh nói chuyện oang oang. Đội khoa học của các anh rôm rốp lắm. Các anh đã vận động hợp tác xã đưa giống mới về, giống lúa trà trung tử của ông Lương Định Của, giống lúa ngắn ngày, cấy vào mùa sớm, khi gặt xong trồng được vụ ngô. Vụ ngô này thu hoạch lúc giêng hai chống đôi. Phong trào hợp tác đang lên, chẳng thấy các anh đi thi đại học mà chỉ hết lòng lo cho hợp tác. Các anh có sáng kiến làm con lăn bằng đá với xi

măng để trực thóc, đỡ phải đập bằng néo rất tay. Cái hợp tác xã nhỏ này, cứ tưởng các anh nhắc bổng lên - đổi mới. Vậy mà bỗng nhiên các anh trầm hẳn xuống như toan tính việc gì bí mật và vội vã.

Một buổi tối sáng trăng. Trăng dát vàng xuống sân kho hợp tác như vẫy gọi, mời chào, mọi khi các anh vắn rủ nhau ra kho hát hò, thổi sáo. Cánh đồng màu thoáng mát, tiếng sáo vi vu vời vợi tới mây trời. Tiếng sáo vọng vào nhà kho, âm vang, tha thiết, hoà với lời ca trầm bổng, xa xôi: "Anh đi khai phá miền Tây, rừng núi bao la bừng giấc say... "Khuya, hội vui giải tán, anh Phong lại về thổi sáo xuống giếng khơi. Tiếng sáo tiêu trầm trầm, vang trong lòng giếng như tiếng mẹ thiêng liêng từ lòng đất vọng về. Vậy mà hôm nay, trời sáng trăng vàng vạc, các anh rủ nhau đi. Trước lúc đi, anh mới dặn Minh vài điều vội vã:

- Bọn anh đi Tây Bắc mở đường. Em ở nhà gắng học, chăm sóc thầy, đỡ đần chị gái. Anh đi, anh sẽ gửi thư về.

- Anh đi xa, sao anh không nói trước. - Anh chờ em một lát.

Minh chạy vội vào buồng, lấy ống nứa ra đóng rơm đập vỡ, những đồng xu lẻ oà ra, Minh gom đầy một vốc tay bé bỏng, toàn những đồng 1 xu, 2 xu, 5 xu Minh đã bỏ vào đấy từ ngày nảo ngày nào, Minh chạy về dúi vội vào tay anh, chỉ sợ anh đi mất.

- Anh! Anh cầm lấy đi đường uống nước, anh đi em nhớ lắm, và buồn.

- Ôi! Em gái tội nghiệp của anh. Anh đi nhé!

Minh cắn môi, chạy vụt ra đồng rơm, oà khóc. Minh không tiễn được anh ra ngõ, sợ tiếng khóc vỡ ra làm cho anh ra đi yếu đuối. Các anh đi lặng lẽ, không có sự đưa tiễn ồn ào.

Gần chục anh học xong lớp 10, học xong sư phạm cấp II, không ai đi thi đại học. Bằng ấy người trong đội khoa học của hợp tác đã đi xa như một bầy chim vỗ cánh tung bay. Sân kho hợp tác bị mất trộm những buổi tối hát hò. Minh hụt hẫng bởi anh đi đột xuất. Không còn nữa những buổi anh ngồi học khuya cho em đi soi muỗi, những con muỗi đậu khắp các chân bàn rình rập đốt anh trai. Không còn nữa những tối rẽ ngô thi, anh "ăn gian" dúm bắp ngô rẽ dở xuống đáy thúng nên luôn giành phần thắng. Anh cầm cái lõi ngô củng vào đầu gối em bao nhiêu cái theo một bài đồng dao dài tít tọt với lời trêu đùa thích thú. Chênh nhau 4 tuổi, vậy mà anh đã thành người lớn, đi xa. Thuở bé, anh đi học em vẫn lùn cùn được đi theo. Đi xem chiếu bóng ở xa, em vẫn được anh công cho đỡ mỗi đôi chân chập chững. Vậy mà bây giờ anh đi, em không thể đi theo anh được, Minh cứ đứng bên đồng rơm, gục đầu vào lưng con bò mà khóc. Con bò đã gắn bó với Minh gần chục năm rồi, nó biết xẻ chia những vui buồn, thương nhớ, mỗi lần

bán bê con, nó cũng buồn như cô chủ hôm nay. Nó cũng nhớ cậu chủ lớn vào những ngày chủ nhật vẫn đi chăn nó, tay cầm cuốn sách với một cây sáo trúc. Cậu chủ đã đi rồi, nó nhớ.

*

* *

Chị Cả sửa nhà, ba gian nhà ngoài với gian buồng phía đông lợp ngói. Chỉ còn gian buồng chị em Minh ở vẫn lợp gianh. Chị Vui buồn lắm, thầy mẹ đặt tên cho chị là Vui mà chưa một ngày chị có được niềm vui. Sớm biết thương em, chị dịu hiền, lặng lẽ. Từ ngày chị Vân đi lấy chồng, rồi chị Cả ở riêng, chị đứng mũi chịu sào lo cho các em ăn học. Chị nhường nhịn, chất chiu, chẳng có được mấy ngày no đủ. Giá như em trai vào đại học, lòng chị sẽ vui hơn, bỏ công những tháng năm nó sớm khuya đèn sách; bỏ công chị chiu chất, lo toan và thoả lòng mong ước của cha già đau yếu. Đùng một cái nó theo bạn theo bè đột xuất đi xa. Đi mở đường Tây Bắc, ai đi mà chẳng được, cần gì đến những đứa mười năm đèn sách, lóng ngóng thư sinh chưa quen với ăn no vác nặng. Sao em trai nông nổi, sao em không hiểu tự đáy lòng chị thương em. Đã qua ba nấc thang chuyển giao, ký thác, mẹ ra đi mẹ dặn chị Vi chăm sóc các em. Chị Vi đi lấy chồng, thoát ly, làm cán bộ ở cơ quan nhà nước. Chị Vân ghé vai đón nhận việc nhà. Có đêm chị Vân đi trực trạm xá về, qua mộ mẹ thấy út Minh nằm khóc. Tối sáng

trắng, tiếng trống ếch rộn rã ngoài kho gọi các bạn thiếu nhi đến nộp tiền, nộp gạo để hôm sau đi trại ở chùa Tiên, ở đây có 99 cây thông với 100 con đại bàng bay về, đậu xuống, con đầu đàn không có chỗ đậu - bay đi. Cả đàn cũng bay theo. Minh muốn được đến miền cổ tích với những câu chuyện huyền thoại, diệu kỳ.

Ngày ấy còn ở chung, út Minh ngập ngừng xin chị Cả, chị nói nhẹ như không:

- Có tiền có gạo thì ra kho mà nộp, ai cấm.

Cả nhà ở chung sao Minh có được tiền được gạo, chỉ có lời gọi mẹ thăm thì, Minh lảng lảng ra ngoài bãi tìm đến bên mộ mẹ. Em khóc đến tàn hơi, ngủ thiếp.

Bây giờ ở riêng, chị Vân đã đi lấy chồng, chị Vui nhận truyền giao trọng trách. Chị có thể ăn đói, mặc vá, chỉ mong các em ăn học nên người. Mỗi người chị có một phần tình mẹ, phần này ở chị Vui lặng lẽ, nặng nề hơn. Minh đã nghỉ học một năm, năm nay dồn tất cả tình thương cho nó. Giá như em trai vào đại học, có học bổng đủ ăn, chị chỉ còn việc lo cho em út, nhẹ nhõm biết bao. Các em sẽ là niềm tự hào của chị. Vậy mà bây giờ em trai đã rẽ ngang. Em có hiểu được lòng chị!

Con gái, mái nhà xa hơn kẻ chợ. Với chị Vui chợ tỉnh đã quá xa bởi có gì mà mua, mà bán. Mái nhà

còn xa hơn gấp ngàn lần. Hàng ngày, nhìn bốn gian nhà mái ngói đỏ tươi liền kề với gian nhà gianh giột nát, chị Vui những tủi lòng. Đêm mưa giột, che mảnh áo mưa rách cứng quèo lên đỉnh chiếc màn nâu cũ kỹ, ôm bé Minh trong vòng tay, chị những xót xa. Cha già, nhà giột, em út chưa đủ lớn. Bệnh đau dạ dày của cha chưa có thuốc nào chữa khỏi, mà chị đâu làm được ra tiền mà mua thuốc cho cha! Nỗi lo toan trĩu nặng trong lòng, chị ngậm ngùi giữ kín. Giá như anh ấy ở nhà, có thể chị sẽ nhờ anh sang dọ hộ mái nhà cho khỏi giột. Vài mảnh mo cau, qua bàn tay anh là hết giột ngay. Vậy nhưng anh ấy đã đi xa, trong đội quân những người mặc áo lính lên đường. Anh cũng hiền như chị, lam làm, ít nói. Có bao nhiêu lời nói trong nhà, bà dì ghe suốt ngày nói hết. Bố anh đã già, lại điếc nặng, chẳng nghe được lời nào của bà vợ kế. Ông ước lời với cụ bên này muốn xin chị Vui cho anh "để chúng nó có đôi có lứa". Anh chị cùng học đến lớp năm đã phải nghỉ ở nhà cùng đi làm hợp tác và cùng đi chung ngõ, cùng sợ bà mẹ kế lắm điều, bà là bạn giàu thuốc với chị Cả bên này. Sợ lắm! Một lời chưa kịp trao duyên thì anh đã đi xa.

Chuẩn bị vào năm học, nhìn em gái vui tươi, ríu rít đến trường, chị cũng thấy vui lây. Về nhà, em vẫn hát ngao những bài hát ở trường em đang tập. Nét trầm lắng ưu tư của một năm nghỉ học nay em đã gửi vào trong gió, thay bằng niềm vui háo hức đến

trường. Minh ơi! Ước gì, ước gì chị có thể làm được tất cả để cho em ăn học, cho em được vui tươi. Em hãy học thay cho phần của chị, thay cả cho Phong không bước tiếp đến trường. Trường đại học là gì chị chưa được biết, chỉ biết rằng nơi ấy còn học tiếp lên cao, vươn xa, như con chim được chấp thêm đôi cánh, tung bay. Chị ước mong em học lên mãi mãi không thua kém bạn bè.

Xin chị Cả, chị ngăn một góc cuối chuồng phân lợn, đóng cọc quây gờ cho lợn ra ngoài, đủ chỗ để vừa mệt cám và con lợn ra ăn, chị bắt đầu nuôi lợn. Chị nghĩ, chỉ có nuôi lợn mới mong có món để sửa nhà, để cho em đóng tiền học phí. Em lớn rồi, không thể vừa chăn bò vừa mót lúa, mót khoai mà sẽ là đọc sách. Hai đứa vẫn mượn sách về truyền tay nhau đọc. Chị sẽ nuôi lợn. Nguồn rau cho lợn là dong tóc tiên ở ngoài sông. Con hén dưới gốc dong to tròn, chắc nịch. Ruột hén xào với cà chua, rắc thêm ít rau răm, thì là, hành hoa thái nhỏ toả ra một mùi thơm ngào ngạt. Nước hén nấu canh khoai với nắm rau tập tàng ăn vào cứ ngọt lừ. Hén nấu cháo cũng thơm ngon, hấp dẫn. Món ăn hợp với người già và con trẻ. Mỗi lần ra sông chị vẫn thường một công đôi việc.

Con lợn chị nuôi chóng lớn, mỡ màng. Bến sông quê như có phép nhiệm mầu cho chị có nguồn thu nhập nay mai. Có thể, chị sẽ may được cho cha manh quần, tấm áo. Có thể lần sau, chị sẽ nuôi một lứa hai

con. Chị sẽ dồn tiền để thay mái ngói. Cái ước mong nho nhỏ ấy, chị chưa kịp nói với em Minh, chị chỉ tự mình cố gắng.

Hôm ấy có ai rủ mình đi ra sông vớt dong, bắt hến. Người rủ vô hình chẳng cụ thể là ai, hay chính là sự mong ước trong lòng đã giục giã chị đi. Thầy đã trồng cây cùng các cụ. Em Minh đã đến trường chuẩn bị ngày khai giảng đầu năm. Giờ này bến sông quê vắng vẻ. Nón quần áo để trong cái rổ, chị ra sông. Nước sông thu mát rượi ve vuốt tấm thân trinh nữ ngọc ngà, mái tóc chị chảy dài vấn vít với tóc tiên. Không phải tiên ở trên trời mà tiên ở dưới dòng sông đang chuyện trò cùng chị. Chị vừa vợ từng ôm dong tóc tiên mềm mại, xanh rờn, vừa bắt được thật nhiều con hến. Chị mải mê, mải mê và chẳng nghĩ đến về, chị nghĩ trưa nay - cha và em sẽ có được bát canh ngọt lịm.

*

* *

Đang tập hát, Minh bỗng thấy bồn chồn, lo lắng! "Đi gieo những hạt mùa xuân". Bài hát nghe rộn rã lòng người mà bỗng nhiên nó cứ chuội đi, xa vắng. Về đến gần nhà Minh đã thấy nhiều người vội vã, gương mặt ai cũng căng thẳng, nặng nề. Họ ra hiệu cho ai, có ai đó kéo Minh về nhà, còn tất cả ra sông. Một thoáng lạnh sống lưng, Minh gọi vội:

- Chị Vui ơi! Chị Vui! Chị Vui đâu? Chị Vui!

- Đã muộn rồi em ạ, chị Vui không còn nữa!

- Ai nói đấy? Chị Vui đã đi đâu! Chị Vui!

- Em ra với chị Vui đi, chị đang ở ngoài sông, vớt dong, bắt hến.

- Trời ơi! Dong cho lợn đang còn, buổi chiều về em vớt. Sao chị lại ra sông sớm thế? Nước sông đang còn lạnh, sáng nay mình chưa kịp ăn, sao chị đã ra sông? Trời ơi!

Mới năm ngoài đi vào rừng lấy củi. Sáng sớm dò đây. Đến giữa sông dò dẫm. Em đã buông mình xuống đáy sông, cho hồn mình đi tìm mẹ. Vậy mà em đã nghĩ đến sáng ngày tất cả ra sông, không thấy em, chị khóc. Nghĩ vậy nên em lại ngoi lên, mắt mở trừng trừng nhìn đáy sông giá lạnh. Không! Chị ơi! Chị đừng đi, đừng đi!

Bến sông quê, chị Vui nằm trên cái chõng tre, mái tóc dài như suối. Ngồi dưới đất, Minh quàng tay ôm ngang người chị. Quán quít bên nhau, chị đang ru em ngủ như ngày nào mẹ mới ra đi. Kia, chị ơi! Có phải giữa dòng sông, một chiếc thuyền rẽ sóng, một cánh buồm đỏ thắm với chèo hoàng tử hướng vào bờ. Chèo sẽ đón chị em mình đi tìm mẹ. Chị sẽ không phải vớt dong, bắt hến. Em sẽ không phải mót lúa mót khoai. Chèo và chị sẽ nuôi em ăn học và phụng dưỡng cha già. Chị sẽ không phải lo mái tranh giột nát trong gian buồng chật chội. Em sẽ học chăm để

cho chị vui lòng, em sẽ học thay cả phần của chị, chị ơi!

Có ai đó gỡ tay Minh ra khỏi vòng lưng của chị. Có ai đó gỡ mái tóc dài của chị ra khỏi gương mặt Minh đầm đìa nước mắt. Ai đang giằng chị Vui ra khỏi tay Minh? Không! Em không thể rời xa được chị. Chị còn phải nuôi em ăn học cơ mà, chị phụng dưỡng cha già nữa chứ, một mình em sẽ biết làm sao?

*

* *

- Minh ơi! Các cô giáo và các bạn đến với con kìa, con ra tiếp khách đi.

- Thày nói hộ cho con, con không đi học nữa, con không muốn gặp các cô, các bạn.

Các cô đã vào buồng, bàn tay ai nắm tay Minh ấm áp, bàn tay ai vuốt mái tóc bù rối của Minh, gân gūi, khẽ khàng, Minh quay mặt vào trong, không biết, chỉ cảm nhận sự an ủi sẻ chia.

- Minh em! Cho chị được nhận em là em gái. Trường đã khai giảng năm học mới, chị được phân về phụ trách lớp của em. Đây là tất cả các chị đi thực tập của đoàn giáo sinh trường sư phạm. Hãy quay ra với các chị đi em. Chị đã hứa với nhà trường nhất định sẽ đón em đến lớp.

- Xin phép cô, em không thể, em sẽ đi với chị của em.

- Em đừng nói đại, em còn có cha già. Em cũng cần

thực hiện mong ước của chị em. Em phải vượt lên, em phải học.

- Thưa cô, em không thể học lên được nữa. Em không thể để cha già vất vả vì em. Em sẽ lại đi làm hợp tác, một năm qua em đã quen rồi.

- Hãy đừng để chị không thực hiện được lời hứa của mình, lời hứa của một giáo sinh đi thực tập. Chẳng lẽ em không muốn cho chị được thi tốt nghiệp? Chị đã hứa với cả đoàn thực tập, trong đó có cả thầy của chị, và hứa với thầy giáo của em. Nếu chị không đưa được em trở lại trường, chị sẽ xin không dự thi tốt nghiệp. Chị tin là em sẽ có nghị lực vượt lên. Chị càng tin là em không muốn chị bỏ thi tốt nghiệp. Lời hứa danh dự của một người đang tập sự đứng trên bục giảng.

Minh lại thiếp đi trong lời nói thì thầm, thủ thủ. Các cô, các bạn lặng lẽ ra về.

*

* *

- Minh ơi! Em hãy dậy đi nào. Em nằm bẹp cả tuần rồi đấy. Em phải gắng gượng lên còn trông nom cha già nữa chứ. Chị bận cháu nhỏ, suốt ngày đêm trực bên trạm xá. Cha già trông cậy vào ai? Tạm thời chị cho cháu về đây để chị em, dì cháu bên nhau, nhưng em phải cố lên Minh ạ! Chẳng lẽ em để thầy suốt ngày đi trồng cây bô lão, còn em cứ nằm đấy?

- Chị ơi! Em buồn lắm, và ân hận. Giá như em đừng ham học nữa. Giá như em luôn bên cạnh chị Vui.

- Vui làm nhiều cũng mong để cho em ăn học. Bây giờ Vui mất rồi, em phải cố nhiều hơn. - Nếu em bỏ học, Vui sẽ buồn và trách em nữa đấy. - Em dậy trông cháu cho chị, đi trực trạm kéo muộn rồi.

Chị đặt bé rồi đi. Bé Hương Ly chưa đầy một tuổi, cái tuổi bò nhoài, vịn cửa tập đi. Chị Vân đi trực trạm, ông ngoại đi trồng cây, dì Minh không thể để bé bò ra khỏi giường, lê la dưới đất. Thế là dì phải dậy vì trông bé Hương Ly hay chính bé là điểm tựa nâng đỡ dì đứng dậy, ra khỏi gian buồng nặng trĩu đau thương. Bé bi bô tập nói, bàn tay búp sen bé bỏng, thơm tho áp lên mặt dì âu yếm. Bé như cố cựa hai cánh môi dì mím chặt phải mở ra. Bé bốc dòng nước mắt chảy trên mặt dì đưa vào miệng mình như nếm thử một món ăn lạ lắm. Cái đầu bé dụi vào cổ dì như mong dì ru bé à ơi. Rồi dì phải đi nấu bột, cho bé ăn và nhất định phải chuyện trò với bé.

Chiều chiều, các cô giáo vẫn đi bộ từ dưới trường lên an ủi, động viên. Cô đóng nốt những quyển sách Minh đang đóng dở. Rồi cô mang vở về ghi bài học cho Minh. Cô nhất nhất gọi Minh là em gái. Mấy tuần đã trôi qua, cho đến ngày Minh trở lại trường, lòng cô vui như hội. Cô tưởng như đây là một món quà vô giá tặng cho cô trong những ngày đầu chập chững vào nghề. Buổi học đầu tiên có Minh ngồi dưới

lớp, cô giảng thật say sưa. Cô đang giảng bài văn hay chấp thêm đôi cánh cho tâm hồn nhạy cảm. Buổi dạy thành công, tất cả các giáo viên, giáo sinh dự giờ dưới lớp thầy giáo của cô, thầy giáo của Minh và các bạn cô cùng trong đoàn thực tập ai cũng nín thở ngồi nghe, để rồi xong bài giảng - tất cả chúc mừng cô có buổi dạy thành công, ấn tượng. Thành công này cô giành trọn cho Minh. Và Minh, em chạy đến với cô, áp đầu vào ngực cô, tin cậy. Rồi đây nhất định cô sẽ thành công trong việc trồng người.

Cuối đợt thực tập, cô tặng Minh tất cả những kỷ vật của lớp tặng cô. Cô mua tặng Minh bông hồng vàng với dòng chữ: *Tặng Hồng Minh, em học sinh ngoan yêu của cô. Trần Thị Mai Vinh - chị gái.* Cô bảo cô đọc truyện ai có bông hồng vàng, người ấy sẽ hạnh phúc. Vậy là, cô thầm gửi lời mong chúc cho Minh.

*

*   *

Hai năm học tiếp Minh không còn thiết hát, ít khi ra chơi cùng các bạn. Giờ chơi, Minh mượn sách của bạn làm bài. Không bao giờ Minh có sách giáo khoa nên các bài học thuộc lòng Minh không giỏi. Còn tất cả các môn chính Minh học đều đạt điểm 4, điểm 5 theo thang điểm Liên Xô. Minh thường đi thi học sinh giỏi văn, nhưng thầy chủ nhiệm lại phê trong học bạ: Học khá nhất là toán. Ba năm gián

cách nhưng cả ba năm chủ nhiệm lớp đều là thầy dạy toán.

Anh Phong biết được lực học của Minh, anh đã nói:

- Em có thể thiên về toán hay văn đều được, nhưng nhà mình không có điều kiện cho em học lên đại học, vậy nên em không thể đi về toán. Còn văn chương học ở ngoài đời. Cuộc sống sẽ là trường đại học của em.

Đọc lời phê của thầy chủ nhiệm, Minh ám ức xong lại thấy như mình có lỗi, chẳng bao giờ Minh đi thi toán trong đội tuyển của thầy.

Đang học lớp 7, đến mùa xuân, trường trung cấp nông nghiệp tỉnh gọi đi thi. Hoá ra hồ sơ Minh đưa chị Vi nộp từ hai năm về trước, đến năm nay đủ 18 tuổi trường mới gọi về thi. Các chị khuyên cứ vừa thi vừa học, Minh lên huyện đi thi cũng chẳng tin là đỗ.

Tháng tư vừa học hết chương trình lớp 7 để chuẩn bị ôn thi tốt nghiệp. Minh đã nhận giấy báo nhập trường. Điểm thi đạt văn 5, toán 4. Lương lự, bản khoăn, Minh đem giấy lên các thầy báo cáo. Thầy hiệu trưởng Nguyễn Vũ Hoàng nhìn Minh như nhìn một vật thể lạ từ trên trời rơi xuống. Lát sau thầy hỏi:

- Chưa học lớp 7 sao em đã đi thi vào trường nông nghiệp? Em nộp hồ sơ bao giờ mà đã đi thi? Em không biết nhà trường hy vọng vào em trong số học sinh lên học cấp III?

- Hoàn cảnh của em không thể đi học cấp III được thưa thầy.

- Tôi biết hoàn cảnh của em thật khó khăn, nhưng tôi sẽ trực tiếp giúp đỡ em đi học. Nhà trường sẽ đề nghị trường cấp III miễn phí cho em. Tôi sẽ lo giấy bút cho em. Em chỉ cần cố gắng đến trường.

- Nhưng trường cấp III sơ tán xa tận trên đầu huyện, học xong đi bộ chục cây số về nhà, buổi chiều em sẽ không kịp đi làm hợp tác xã.

- Nhà trường sẽ cho em mua chiếc xe đẹp thiếu nhi Liên Xô. Học xong đạp xe về, em đi làm vẫn kịp.

- Nhưng thưa thầy, em không thể có tiền mua xe đạp.

- Trời ơi! Hồng Minh! Em!

- Thưa thầy, trước mắt em vẫn còn đi học trường mình, em chưa đi nhập trường nông nghiệp.

- Hãy cố gắng lên Minh. Hãy còn thời gian cho thầy trò mình tính. Hay là, nếu không thể học lên cấp III em sẽ nộp hồ sơ đi chuyên nghiệp. Em thích học trường nào thầy giới thiệu em đi, học sinh giỏi không phải thi em ạ.

- Cảm ơn thầy! Em về xin ý kiến thầy em và các chị.

*

* *

Minh vẫn đi học tiếp, ôn thi. Cũng có nhiều kỷ niệm buồn vui tuổi học trò, nhưng nhớ. Hải với Minh

có họ hai mang, Minh phải gọi Hải là chú và Hải phải gọi Minh là chị. Hải bảo cộng vào chia đôi, mình chỉ thích làm anh. Hải và Minh cùng là con út, cũng có chị dâu giống hệt như nhau, nhưng Hải còn cha mẹ. Ngày bé, nhà Hải có cái cối đá xay ngô, Minh vẫn vào xay nhờ ngô trong ấy. Cối đá nặng, Minh gập bụng, ngửa ngực theo mỗi nửa vòng quay, giật cục, ngắt quãng vì còn thở nhọc nhằn. Hải ngồi trên lưng mẹ, mẹ Hải vừa quét sân vừa cõng cậu con trai. Bố mắng yêu con, âu yếm: "Nhìn chị đang xay ngô kia kìa, chị bằng tuổi mày đấy con ạ". Hải nhảy xuống khỏi lưng mẹ, chạy vào cầm tay cối xay ngô. Hai đứa xay đôi nhanh phải biết.

Ôn thi, cả xóm gần chục đứa tập trung ra nhà trẻ làm trên đất nhà Minh - ngô non rang dẻo, ngọt thơm tha hồ bốc trêu nhau chí choé. Ăn chán lại quay ra "làm thịt con gà vộc". Cô Chì tóc nhú đuôi ri, đỏ quạch nên toàn bị gọi là gà vộc. Thịt xong, đứa tranh cổ, đứa tranh chân, tranh mình, thôi thì làm tình làm tội. Lúc đầu cô Chì cười, sau thì khóc, khóc tức tưởi, tủi thân, cả lũ cùng lúng túng.

Tháng 5, trường Nông nghiệp lại gửi giấy về. Khoá học đã tập trung được hơn một tháng. Giấy báo nhắc Minh nên đến nhập trường. Hai chị gái cũng bảo Minh nên đi học, bởi ở nhà Minh cả nghĩ, lúc ốm đau nằm liệt mấy ngày ai biết đấy là đâu. Chị Vân đã cho bé Hương Ly sang trạm xá nên

hàng ngày không thể đi về. Chị Vi cũng chỉ về được ngày chủ nhật.

- Nhưng em đi xa rồi thì thầy ở với ai?

- Lúc ấy thầy sẽ ở với chị Cả và các cháu. Đàng nào thì em cũng không ở nhà mãi được.

- Vậy thì thầy khổ lắm. Em rất sợ những lời chửi con mắng cái "một bát cơm là mấy bát mồ hôi". Không, còn hơn nữa, chửi đến lộn tam bành, em sợ lắm! Khổ thân thầy, giá như mình còn mẹ.

- Biết làm thế nào được bây giờ, âu cũng là số phận.

- Thầy ơi! Thầy cho con rẽ bước. Con đã không ở nhà thêm được để đỡ dần thầy khi trái nắng. Thầy tha lỗi cho con.

- Con gái! Thế là thầy đã không thể nuôi con ăn học bằng chúng bạn. Thầy có lỗi với mẹ con nơi chín suối. Sinh con ra trong buổi loạn ly, song thầy mẹ vẫn thầm mong rồi đây cuộc đời con sẽ như buổi sớm mai bừng nắng. Con gái trán vuông có nghị lực hơn người. Hãy cố học để vươn lên con nhé.

- Thầy hãy yên tâm, hôm nay con đi cũng vẫn là đi học. Nhất định con sẽ học lên mãi mãi. Con không phụ lòng mong mỏi của thầy mẹ. Con xin phép thầy con được đến trường.

Người cha già tiễn con ra ngõ, nhìn theo Minh đi bộ xuống tỉnh. Chị Vi khám thịt xong buổi sớm mới lai Minh hơn chục cây số đến trường. Minh vào học

muộn hơn một tháng. Hành trang của Minh là chiếc làn cói mới mua một đồng ba với đôi dép cao su quai chéo. Minh đã chính thức bước vào đời.

Lớp học của Minh toàn cán bộ hợp tác xã cử đi với phụ cấp một phần kinh phí. Học bổng ở trường mỗi tháng được 20 đồng, trừ tiền ăn 15 đồng, còn 5 đồng mua giấy bút, chi tiêu. Cán con gái được thêm 5 hào mua xà phòng nữa chứ. Minh thấy mình tự nhiên giàu có. Thật là sung sướng khi cuộc đời chỉ việc ăn với học, chẳng phải đi làm mà cũng có tiền tiêu. Các anh chị lớn ăn xong vẫn còn kêu đói, chiều rủ nhau ra phố ăn thêm. Với Minh hiện tại được thế này còn lớn hơn bao điều mơ ước. Ngày hai bữa cơm no, có thức ăn tử tế, dù chỉ con nhộng, con tôm, đĩa trứng rang cũng đã là sang lắm. Cả đời Minh ở nhà đã mấy bữa được no, dù quanh năm ăn độn. Việc học đối với Minh là vô cùng nhẹ nhàng, hạnh phúc. Cơm chiều xong khi mọi người ra phố ăn thêm "cho đỡ đói" Minh lẳng lặng cầm sách vở lên một góc hiên trường vắng vẻ xào bài. Bài tập hôm nào Minh làm ngay hôm ấy, không phải đánh vật với sách vở như các anh chị cán bộ được cử đi học. Buổi tối Minh giành thời gian phụ đạo cho các anh chị cùng tổ, cùng phòng.

Một tháng trôi qua, Minh về thăm nhà đã có tiền mua biểu cha tám bánh gai mà cha ưa thích, mua quà cho các cháu trong nhà.

Minh xuống trường xin thầy hiệu trưởng cho rút

học bạ về. Thầy vừa thương vừa giận. Học bạ để trên bàn thầy mở ra đập mạnh.

- Học bạ thế này mà em nõ rẽ ngang. Em đã phụ lòng mong đợi của thầy, của trường, của bạn.

- Thưa thầy, em tiếc lắm nhưng hoàn cảnh của em không thể...

- Hoàn cảnh khó khăn mà em học được thế này mới quý. Còn nhiều em hoàn cảnh thuận lợi nhưng có học được đâu. Tôi thật sự tiếc cho em, Minh ạ.

- Thưa thầy, em xin hứa, trên suốt chặng đường đời em sẽ luôn cố gắng để không phụ lòng tin của các thầy cô. Dù khó khăn đến mấy em cũng không lùi bước.

- Vậy thì thầy yên tâm rồi và em hãy vui lên. Có lẽ, cả đời tôi không bao giờ quên được gương mặt cô học sinh bé bỏng giàu nghị lực, ánh mắt xa xăm đượm nét buồn. Minh, phía trước đang đợi em. Thầy chúc em sẽ đi tới bến bờ nắng mới.

- Cảm ơn thầy. Em cầu mong mọi sự tốt lành. Không bao giờ em quên được các thầy các cô rất đổi thương em. Tuổi học sinh không hề được vô tư nhưng suốt đời em nhớ mãi.

V

---

*M*ái trường nông nghiệp tỉnh nằm bên bờ con sông Châu thơ mộng. Nước sông Châu trong xanh soi bóng những rặng nhãn, nương dâu, bãi mía. Dòng sông gợn sóng lăn tăn, hiền hoà như cô gái đồng màu hái dâu, chăn tằm, dệt lụa.

Được mấy tháng sống trong cảnh êm đềm, thơ mộng ấy, tâm hồn Minh gần như đã thẳng bằng, nỗi chung chiêng suy nghĩ về hoàn cảnh gia đình đã được tình cảm của bạn bè khoả lấp. Minh lấy niềm say mê học tập làm vui.

Mùa thu, mùa của nắng vàng như rót mật với những sợi tơ hồng vấn vít. Mùa của trăng thề cho đôi lứa trao duyên. Khoá 3 sắp ra trường, có một đôi trai gái đang lo quà lưu niệm. Dưới ánh trăng thanh, người con trai đang ngồi chằm nón, anh muốn chiếc

nón sẽ thay anh che mái đầu cho mai ngày chị về lộ ruộng, tưởng như có bàn tay anh che ánh nắng mặt trời. Chị thêu chiếc khăn tay cho đôi chim quán quít. Biểu tượng muôn đời của tuổi trẻ mong ước được kết đôi.

Cuộc sống êm đềm thế, bỗng nhiên - mây đen vẫn đục bầu trời, bầy chim ó từ ngoài khơi đem bom vào đất liền dội xuống. Không gian căng như sợi dây đàn. Trong Nam, gương hy sinh của anh Nguyễn Văn Trỗi đã được in thành sách, được viết thành lời ca cổ vũ thanh niên lớp lớp lên đường. Trường có lệnh khẩn trương sơ tán để tránh xa cổng đập và con đường huyết mạch giao thông của tỉnh. Khoá 4 đang học được chuyển lên Hùng Lý, ở với dân, học nhờ trường của xã. Khoá đã học xong khẩn trương dỡ nhà, đóng bè, chở cả bàn ghế, giường tủ chuyển đi, nước sông Châu mát rượi đã ôm gọn những mảnh bè trôi trong đêm tối. Cuộc đời đi vội vã, lạnh thắm. Và những chàng trai ưu tú của trường cũng lên đường nhập ngũ, trong số ấy có chàng trai hôm nào khâu nón tặng người yêu. Anh ra đi đem theo chiếc khăn tay thêu dở và nỗi nhớ khôn cùng.

Trường mới đã dựng xong trong chân núi Đồng Sơn - Kim Bảng. 8 giờ tối thầy trò "nhổ neo" tạm biệt vùng quê mía ngọt khoai bùi. Mùa đông, cái rét khan trong nắng hanh se sắt cho mía heo trèo ngọn.

"Yêu nhau bánh đúc đồ sàng". Sau này Minh vẫn còn nhớ những ngày mưa dầm gió rét hay những tối trăng sông, cả chục bàn tay gặp nhau trong cái sàng ngô rang trộn đường nước hai vẫn còn thơm mùi mía. Tay chạm tay chẳng biết rằng: "Tay ả tay ai". Tuổi học sinh muôn đời vẫn có đặc thù riêng, ánh mắt trao nhau mà miệng vẫn nậm bả phần chí chöhe. Chia tay, chủ nhà vẫn tặng cho nắm ngô rang vừa đi đường dài vừa ký cúc, dầu trời tối đường trơn vẫn thấy ấm lòng.

Trời khuya, dưới chân núi Đồng Sơn vẫn thấp thoáng ánh đèn dầu le lói. Đi bộ đường dài vã cả mồ hôi, chưa cảm thấy khí lạnh từ trong núi đã nghe thấy tiếng chào của những người chưa gặp đã quen. Hoá ra các "chú bộ đội" đã kịp "cắm chốt" trước cả trường nông nghiệp. Nơi đây còn có cả bộ đội Trung Quốc đến mở đường dưới chân núi Hồ Chí Minh. Họ còn thả bóng thám không chắn giữ một vùng trời. Những quả bóng to như quả cầu hiên ngang đối đầu với máy bay kẻ cướp. Cây cầu Đồng Sơn chỉ đáng một gang tay nhưng cũng được giữ gìn, bảo vệ. Trong vùng núi Khả Phong, quân y viện V như một chiếc nồi ủ ấm cho những người bị thương từ chiến trận trở về. Học sinh trường nông nghiệp của Minh là "nguồn" cung cấp máu để truyền thêm sức sống cho các chàng trai đã xả thân vì nước. Cũng từ xét nghiệm ở đây, Minh biết mình thuộc nhóm máu "O", nhóm máu xã hội chủ nghĩa sẵn sàng cho bất cứ ai cũng được.

Dòng suối trong xanh nhìn rõ những hòn sỏi trắng ngà nơi đáy nước, mùa hè con gái "tắm tiên" phải chọn lúc trăng mờ. Dòng suối chảy từ hang luôn ra mát rượi, nước ve vuốt làn da thiếu nữ, mơn man, đang tắm bỗng nghe tiếng hát ai tha thiết: "*Người hẹn cùng ta đứng bên dòng suối/ Rừng chiều mờ sương ánh trăng mờ chiếu...*" Trời ơi! Hoá ra Hưng! Lúc nào ánh mắt Hưng cũng nhìn Minh đăm đăm, đến mức làn da Minh phải cảm thấy nóng lên. Ngay từ những ngày đầu đến lớp, ngồi khác dãy bàn, Minh đã bị "chiếu tướng" bởi cái nhìn da diết. Ngày ấy, đang giờ học, Minh thấy mặt nóng bừng, đưa tay xoa má rồi lúng túng nhìn quanh, một nụ cười rạng rỡ bên dãy bàn đối diện còn chéch vài hàng ghế. Vào Đồng Sơn, khi cả lớp đi lao động, trong số những người lên rừng lấy lá phân xanh, Minh leo cao hơn cả vì ngay từ bé Minh đã vốn quen rừng. Bỗng cả lớp con trai ở dưới cười rộ, Minh giật mình nhìn xuống đã thấy Hưng lên đến gần bên. Phản xạ tự nhiên, Minh cầm nắm lá rừng đẩy nhẹ tay Hưng, không ngờ Hưng trượt chân lăn mấy vòng xuống núi. Sự vô tình ấy đã khiến Minh ân hận suốt đời, may mà hưng không bị làm sao ngoài cái tỷ lệ 1:0 trước cánh bạn bè tinh nghịch. Hưng những tưởng lên được đến nơi, nhờ tán cây rừng che chở cho Hưng nắm được tay Minh để nói một lời ngắn gọn, ngắn gọn thôi - chỉ ba từ mà mãi còn ấp ủ. Vậy mà...

Từ bấy, khi chiều chiều mọi người đi dạo ra cầu,

Minh vẫn có thói quen chọn một nơi yên tĩnh học bài trong không gian mênh mông, lại có tiếng hát của Hưng tha thiết: "*Dư âm tiếng hát reo lên trong lòng anh bao nhớ thương/ Đê mê hồn nhớ đêm qua giấc mơ môi em hé rung/ muốn nói cùng em bao lời trù mến...*". Tiếng hát cho lòng Minh xao xuyến, nhưng biểu hiện ra là sự né tránh hàng ngày, Minh chưa giành cho Hưng sự đón nhận thâm kín, chưa gửi đến Hưng một ánh mắt trao duyên, một nụ cười e ấp. Khi biết Hưng cũng là một cậu bé mồ côi mẹ và được ở với bà, cha Hưng là bộ đội đang ở chiến trường xa, lòng Minh cũng xốn xang thương mến, nhưng đó chỉ là xốn xang thâm lặng, nhất định Minh không biểu hiện ra ngoài. Minh chỉ chuyên tâm học tập để mong ngày được chấp cách bay xa. Rồi cả nước tổng động viên, đợt tuyển quân ở trường gấp rút, Hưng lên đường nhập ngũ khi chưa đến ngày thi tốt nghiệp. Một lời hò hẹn vẫn chưa trao, chỉ có dòng suối lưu giữ tiếng Hưng thường ca hát: "*Suối ơi! Lời hẹn ước bên bờ suối xưa/ Nhớ chăng - người phương xa trong khói biên thuỳ...*" Hưng đi rồi, mỗi lần ra suối, Minh lại nghe vẳng lời ca từ dòng suối ngân vang. Bài hát dở dang đến bây giờ Minh vẫn còn hát mãi, bao giờ cũng là liên khúc với "Dư âm". Sau này Minh được biết Hưng đã hy sinh ngoài mặt trận mà chưa kịp gặp cha. Bà nội ở nhà vô vô nỗi thương con, nhớ cháu.

VI

Đầu năm 1966, máy bay Mỹ mở rộng ném bom miền Bắc. Dọc con đường quốc lộ 1A là trung tâm huỷ diệt của quân thù. Thị xã Phủ Lý với nhà ga và hai cây cầu đường sắt, đường bộ chính là mục tiêu để trút bom đạn. Lưới lửa phòng không ở các xã xung quanh dày đặc.

Lớp học của Minh đi thăm các hợp tác xã điển hình tiên tiến. Lệnh đột xuất đến trường. Lớp chọn hơn chục học sinh khá để tổng kết bệnh lúa vàng lụi ở các huyện phía nam tỉnh Nam Hà. Từ ngày hợp nhất, ai đã xuống đến các huyện phía Nam.

Từ Cổ Lễ qua sông Ninh Cơ sang Vụ Bản, thuyền đến giữa dòng, máy bay vụt trên đầu hai vòng qua lại. Con thuyền buông lái, sóng trôi. Chờ cho máy đi thật xa, từ lái dò đến những ai có đòn gánh